

DARBO SANTYKIŲ
IR VALSTYBINIO
SOCIALINIO DRAUDIMO
TEISINIS-ADMINISTRACINIS
MODELIS

Konferencija

„Lietuvos darbo santykių ir valstybinio socialinio draudimo teisinio-administracinio modelis“

2014 m. gruodžio 10 d.
“Radisson Blu Hotel Lietuva”

Konstitucijos pr. 20, Vilnius

DARBO SANTYKIŲ
IR VALSTYBINIO
SOCIALINIO DRAUDIMO
TEISINIS-ADMINISTRACINIS
MODELIS

MINIMALUS VARTOJIMO KREPŠELIS LIETUVOJE

Dr. Viginta Ivaškaitė-Tamošiūnė

Skurdo rizika ir parama

Lietuvoje aukšti skurdo rizikos rodikliai stebimi tarp *vienišo suaugusiojo su vaikais*, šeimos su 3 ir daugiau vaikų. Lietuvoje **kas 4 vaikas yra skurdo rizikoje**.

Taip pat didesnė skurdo rizika yra: tarp *bedarbių, vienišų asmenų ir vienišų vyresnių asmenų (65 metų ir vyresnių)* (vyrų pensininkų skurdo situacija yra žemesnė nei šalies vidurkis, moterų skurdo rizikos rodiklis lenkia tiek šalies, tiek ES vidurkius, pastarąjį kone dvigubai).

Rekomenduojama: *pradėti nuo mažesnės aprėpties skurdo mažinimo programų ir rinktis realistiškesnes alternatyvas, tokias kaip pradėti mažinti skurdą tarp specifinių, didesnį skurdą patiriančių grupių.*

Akcentas ne tik išmokoms

Mažinant vaikus turinčių šeimų skurdą ir siekiant, kad suaugę šeimos nariai dalyvautų darbo rinkoje, taip pat svarbu atsižvelgti ir plėtoti *kokybiškų ir prieinamų vaikų priežiūros paslaugų tinklą, užimtumo paslaugų tinklą vasaros metu. Rekomenduotina svarstyti ir mokslo metų ilginimo laiką, harmonizuoti darbo bei vaikų priežiūros ar mokyklų darbą laiką.*

Siūloma dažniau remtis „in-work“ išlaidomis: *įtraukti išlaidas vaikų priežiūrai ir ugdymui ir neapmokestinamąsias pajamas ir/ar naudoti vaiko mokesčių kreditą.*

Kokio dydžio parama būtų tinkama Lietuvoje?

Lietuva yra viena tokių šalių, kuri pirmiausia turėtų *didinti minimalų šalies uždarbį*, ir tik po to didinti minimalių pajamų garantijas.

Jas būtų tikslinga didinti iki 40 proc. šalies vidutinių ekvivalentinių disponuojamų pajamų (~540 lt., 2013).

Atskiras dėmesys turėtų būti skiriamas šeimoms su vaikais.

Lietuvos gyventojų išlaidos

Didžiausia Lietuvos namų ūkių biudžeto dalis (31,3 proc.) yra skiriama maistui ir nealkoholiniams gėrimams.

Antra didžiausia prekių grupė: rutininei būsto priežiūrai, vandeniui, elektrai, dujoms ir kitam kurui, sudarydama vidutiniškai 13,6 proc.

Tik apie 5 proc. vidutiniškai skiriama poilsiui ir kultūrai.

Pavyzdiniai biudžetų krepšeliai

Svarbu nesikoncentruoti tik ties minimaliais poreikiais ar „išgyvenimo“ krepšeliu, bet užtikrinti, kad tokie krepšeliai atspindėtų asmens galimybes dalyvauti ir socialiniame, politiniame, ekonominiame visuomenės gyvenime.

Pavyzdinio krepšelio formavimas

Trijų žingsnių procedūra:

- 1) apibrėžti socialiniai priimtini gyvenimo standartus, kuriuos turėtų atspindėti pavyzdiniai biudžetai
- 2) pagal tai bus sudaromas ir įkainojamas konkretus prekių ir paslaugų krepšelis
- 3) galiausiai krepšeliai testuojami pasitelkiant *focus grupių* metodiką ir jie adaptuojami, atsižvelgiant į diskusijos rezultatus

Plėtojant pavyzdinį krepšelį siūloma įtraukti

- *Pastovias išlaidas* (nuoma, paskolos, šildymas, elektra, vanduo, telefonas, kabelinė televizija, draudimai, mokyklos išlaidos, vaikų priežiūra, transportas ir pan.).
- *Atsargines išlaidas* (baldai, rūbai ir batai, sveikatos priežiūra, nauji namų prietaisai, komunikacinės priemonės (kompiuteris, telefonas, televizorius, kt.), atostogos ir pan.).
- *Kasdienės išlaidas* (maistas, asmeninė priežiūra (higiena), valymo reikmenys, pan.).
- *Išlaidos socialiniam, kultūriniam ir politiniam dalyvavimui* (kultūrinės veiklos, dovanos, socialiniai susitikimai, pan.).

Kiti svarbūs aspektai:

- Reikalinga atsižvelgti į specifinį *geografinį/ kultūrinį*, o taip pat *socialinį ir ekonominį kontekstą* (kai kurių dalykų reikia mieste, o kitų – kaimo vietovėse ir pan. Pvz., automobilio reikalingumas gali būti didesnis kaimo vietovėse, kur menkiausiai išplėtotas viešojo transporto infrastruktūra).
- Atsižvelgti į *skirtingų namų ūkių tipų poreikius*.
- Vengti sudaryti minimalų “išgyvenimo” krepšelį, bet *įtraukti tikrąsias dalyvavimo visuomeniniame gyvenime išlaidas*, aklaiai nekopijuoti žemesnių namų ūkių vartojimo įpročių.
- Sieti krepšelį su *Universalioomis žmogaus teisėmis* ar ES teisių dokumentais.

Skurdo ribos pagal vartojimo prekių krepšelį Lietuvoje

	Paskaičiuota skurdo riba, Lt.			
	Didieji miestai	Kiti miestai	Kaimas	Vartotojų kainų indeksas
2006	455	387	312	
2007	492	418	337	108.1
2008	534	454	366	108.5
2009	541	460	371	101.3
2010	561	477	385	103.8
2011	580	494	398	103.4
2012	596	507	409	102.8
2013	599	509	411	100.4
2014 05	602	512	413	100.6

	Maisto skurdo riba, lt.			Ne maisto skurdo riba, lt.		
	Didieji miestai	Kiti miestai	Kaimas	Didieji miestai	Kiti miestai	Kaimas
2006						
vaikas	231	214	212	181	142	98
suaugęs	200	185	176	156	123	81
2012						
vaikas	303	281	278	237	186	128
suaugęs	262	243	231	205	161	107
2013						
vaikas	304	282	279	238	187	129
suaugęs	263	243	232	206	161	107
2014 05						
vaikas	306	283	281	239	188	130
suaugęs	265	245	233	207	162	108

Problemos:

- Atsižvelgti į visus aspektus (pvz., dalyvavimo) gali būti sudėtinga dėl žemo šalies ekonominio lygio ir didelės dalies namų ūkių biudžetų skyrimo maistui ir rutininei būsto priežiūrai net ir santykinai geriau gyvenančiuose namų ūkiuose.
- Aukštesnė socialinė parama gali sudaryti paskatas atsisakyti darbo, kuris garantuotų tik minimalų darbo užmokestį.

Išvados:

- *Dabartinės minimalios pajamos Lietuvoje nėra pakankamos patenkinti svarbiausius asmens poreikius. Dabartinis dydis labiau atspindi maisto skurdo ribą, o ne oriam žmogaus pragyvenimui reikalingas pajamas. Pastaraisiais metais santykis tarp minimalios algos bei socialinės pašalpos mažėjo.*
- Kadangi egzistuoja dideli skirtumai tarp didžiųjų miestų, mažesnių miestų ir kaimo gyventojų pajamų ir pragyvenimo kaštų, yra tikslinga sudaryti *skirtingus vartojimo krepšelius pagal namų ūkių tipus ir gyvenamąją vietą*, arba svarstyti *skirtingų teritorinių skurdo ribų skaičiavimą*, kurios siektų 40 proc. ekvivalentinių disponuojamų vidutinių pajamų konkrečiame regione.
- Būtina spręsti per mažo minimalaus darbo užmokesčio klausimą.

Ačiū už dėmesį